

1

Неўкаторам царстве і неўкаторам гасударстве, на моры-акіяні, на остраве на Буяні, стаіць дуб зелены, а пад дубам бык печоны, і ў яго баку нож точоны: сейчас ножык добываецца — ізволь кушаць! І то яшчэ ні казка, толькі прыказка; а хто маю казку будзе слухаць, так таму собаль, і куніца, і прыкрасная дзевіца, сто рублёў на свадзьбу, а пяцьдзесят на прагулянье.

2

Быў сабе мужык і быў ў яго саламяны язык, і меў ён два сына і адну дочку, хоця яка стану

простага, але неопісанной красоты. Айцец і маць былі дастаточны; паработалі яны свае хлебопашество сваім парадком во времени, і іх айцец гаворыць сынам: «Дзеці! Не нада спадзевацца

на гэта, што есць, ні спадзевацца на гэта, што зроблена, а нада шчэ прызапасіцца: пушай будзе!»

3

Адпраўляюцца яны ў чужое панство на хлебопашество і бяруць хлеба на тры дні. «Кагда вы тот хлеб з'ядзіце, вам сястра прынясець больш». А ім было ідці так, як бы цераз Горадзілоўскі лес. Сястра і гаворыць ім, што я не буду знаць, куда несці вам есці. Старшы брат гаворыць: «Мы будзем для цябе дарогу адзначаць, будзем салому трусіць,³ — па гэтай дарозе проста к нам прыдзеш». І яны пашлі і дарогу адзначылі; а ў том лесе быў глаўны змей і тые разгаворы слыхаў і переслаў дарогу ў свой дварец.

4

Як вышло тры дні, адпраўляецца яна к ным з абедом; пашла яна і прыходзіць проста ў змеіны дварец, пацэрала⁴ пуць-дарогу і гаворыць: «Куды я зайшла?» Выходзіць к ей сямігаловай змей і гаворыць: «Пайдзі, пайдзі сюда, умница! Я цябе даўно дажыдаў, я до цябе даўно дабіраўся; ну як ты харошага айца і мацяры, яны цябе трымалі

пад бальшым надзорам, і я не мог до цябе дабіцца. Я бы не сматреў, што ты простага роду, я бы табою не брезгаваў, даўно была бы мая... а уж цяпер іменна мая! Забывай айца і маць, бо ты уже іх відзець не будзеш; а ў мяне будзеш ты ўсем давольна».

5

Брацця яё пахали тры дні, і не стало ім пішчы; яны бросілі пахаць і прыходзяць дамой і з вялікаю гразою к айцу і мацяры: «Адчаго вы не прыслалі пішчы?» Айцец гаворыць, што вам сястра панесла такога-то дні. Яны гавораць к айцу: «Кагда ёй ужо няма, то і не будзе!» — «Я пайду, — сказаў адзін, — сваю сястру шукаць;⁶ хоць жыць сваю палажу, а пайду шукаць». Айцец гаворыць: «Не йдзі, сыноч, бо сваю жыць кончыш, а ёй ужо не

увідзіш». А ён гаворыць: «Пайду!» І прыходзіць ён к гэтаму самаму змею і відзіць яну на дварэ. Яна яму гаворыць: «Зачім ты сюда прышоў? Ты сваю галаву паложыш. Я цяпер няшчасная, я цяпер не твая сястра, а ты не мой брат! Папалася я ў катаржны рукі». Брат гаворыць: «Пушай же я здзесь пагібну, абы

7

я на цябе насматреўся». Яна яму гаворыць: «Пастой ты здзесь; а я пайду спрашу, што ён скажэ, што ты прышоў ў госці».

6

Прыходзіць яна к змею ў спальню: «Што бы ты, душенька, дзелаў, каб мой старшы брат ў госці прышоў?» Ён гаворыць: «За госця прыняў бы». Яна вышла і уводзіць яго ў горніцу; он устаець із койкі сваей і зачаў годоваць⁸ яго, як добрый чалавек. «Ступай, жонка, прынясі жалезнаго бобу і жалезнаго хлеба... Ну, кушай, швагер!»

9

Узяў яму урезаў хлеба; ён узяў хлеба і зёрнушко бобу, падзяржаў і палажыў. Змей гаворыць: «Верно ты, швагер, сыт, бо ты гардзыш

10

маім хлебом і солью. Пайдзем же цяпер пасмотрым: ці ты багачэ, ці я?»

7

І павёў яго па ўсем харомам, і есць у яго усякого добра відімо і невідімо! Павёў яго ў конюшню к лошадыям, і стоіць у яго дванаццаць жарабцоў, і ўсякой жарабец на дванаццаць цяпоў прыкован. «Ну что, швагер, ты багачэ ілі я?» Ён яму атвечаець: «У мяне того трэцяй долі няма, што ў швагра». — «Ну, пайдзі же за мною; я цябе пакажу штуку». І прыводзіць яго к калодзі — чатыры сажні талшыны, а дванаццаць дліны. «Ці відзіш ты, швагре, тую калоду?» Ён яму гаворыць: «Віджу». — «Еслі ты яну без тапара парубаеш, а без агню спаліш, так пайдзеш дамой». А ён гаворыць: «Хоць сейчас ты мяне парубі, а я гэтаго не зраблю». — «Кагда ж ты гэтаго не здзелаеш, полно цябе сюда хадзіць дураку-мужыку, саламяному языку; а ты за мною пабратаўся! Калі ты мне брат, то і свиня сястра! Ты не толькі за мною рэчі гаворыць, не доўжен на мяне глазом пасматрець; бо ты не достоін сюда хадзіць і мой дом пакасціць!» І ўбіў яго і глазы выняў, ўложыў ў чарапок, а яго ўзяў за воласы і павесіў на бельцы.¹¹

8

Цяпер і другой брат тоже пашоў шукаць сваей сястры і нашоў яну на дварэ ў змея. Яна яму гаворыць: «Ах, брат! Уб'ёць ён і цябе так, як першаго». — Пушай уб'ёць, абы я з табою відзеўся!» — «Пастой же тут; я пайду запытаюся, што ён скажэ?» І прыходзіць яна к змею ў спальню. Ён устаець із сваей койкі: «Што скажэш, жонка? Віжу я твой усердны від і пакорнае ліцо». — «Ах, мілы мой муж! Што бы ты рабіў, каб втарой мой брат ў госці прышоў?» — «Што б я рабіў? За госця прыняў бы». Яна гаворыць: «Можэ прынялі б яго так, як першаго?» — «Я першаго ўбіў, бо ён за мною грубіў, не ўмеў за

мною честно абхадзіцца. Пушай прыходзіць, гэтаго я прыму».

9

Яна выходзіць на двор і гаворыць брату: «Пакорно абхадзісь!» — «Давай, жонка, — гаворыць змей, — жалезного бобу і жалезного хлеба». Яна прыносіць поўхлеба і чашку бобу. «Бо старшы твой брат недаволен быў, то можэ мало было; возьмі гэта, а прынесі больш». А госць і ў рукі не ўзяў, гаворыць: «Пакорнейше блгаддару, швагер, бо я есць не хачу». — «Пайдзем же мы, швагре, пасмотрым на мае багацтва: ці ты багачэ, ці я?» І павёў яго по ўсем сваім харомам, і відзіць ён, што змей багат, багат незлічымо!¹² Прыводзіць яго змей ў сваю багатырскую канюшню: стаіць дванаццаць жарабцоў, і каждая лошадзь на дванаццаць цяпоў прыкована. Ён гаворыць змею, што у мяне трэцяй долі таго няма. «Ну, пайдзі ж, я табе пакажу штуку!» І паказаў яму калоду чатыры сажэнні талшыны, а дванаццаць дліны, і гаворыць: «Відзішь ты тую калоду? Еслі ты без тапара яну парубаеш, без агня спаліш, то пайдзеш дадому, а не то — будзеш вісець з братом». Швагер яму сказаў: «Хоць сейчас убій, а не зраблю гэтага!» Тада змей яго убіў, вмесця воласы звязаў і цераз бельку перакінуў.

10

Прыходзіць ён у сваі палаты і відзіць жонку ў бальшой таске і ў жалобе. «Ах, мужу ты мой, мужу, што ты мне зрабіў? Братоў ўбіў; я не маю больш ні роду, ні племені, толькі айца і маць. Прадай і мяне злой смерці, пушай не буду жыць!» — «Нет, мілая! Я табе таго не здзелаю; а калі б дастаў айца і маць, то і іх ўбіў бы: то б ты ні об ком не думала і весельшая была б! Пушай же яны живуць і клоцця жуюць, а мы хлеб, бо ў іх нет».

11

Пашла матка по́ваду; ўзяўшы ведра і набраўшы вады, ідзець дадому і вельмі плачэ, і думаець яна сабе усерднымі думкамі: «Ах, боже мой! Чаго я цяпер даждалася на старасці».

Уняў гасподь яё усердное ўздыханіе, і ўдруг відзіць яна: каціцца гароховае зёрнушко. Яна думаець сабе: «Гэта дар божый!» Узяла яго і з'ела. З гэтаго зёрнушка ўдруг завязаўся ў яё рабёнак, і, вынасіўшы свае время, даждаець, што доўжен ён нарадзіцца на сей свет. Вот палягли спаць, і у самое паўночнае время на ўтіхоміры¹³ гласіць у яё брюхе чалавечаскім голасам: «Не сподзевайсе

14

мяне, маманька, ў скорое время, бо я зацхтнік буду вам і добрым людзям». Панасіла яго шчэ нескількі врэмёні, і раждаецца ён на сей свет і расцёць не па гадам, а па часам, як пшоннае цесто на дрожжах: і пестуюцца і цэлююцца з ім, як не нада лучше, і даюць яго ў школу: каторые учылісе гадов по тры-чатыры, а ён узнаў ў адзін год, і не стало яму

граматы. Прыходзіць ён з учыліща к айцу і мацярі: «Ну, татанька і маманька, благаторыце маіх учителей, бо уж мне хадзіць в учыліще поўно. Я, блгадара бога, знаю больше іх. І прошу вас з усем усердіем сказань мне цраўду: какой я у вас есць? Чы я раждзён первый, чы паследній?» Яны гавораць: «Ах, сыну наш мілы, ты ў нас паследній», — і сказалі яму па істіннай праўдзе, што ў яго было два брата і сястра. «А гдзе ж яны дзеліся? Калі памерлі, то я не супратіўнік богу, а калі што зрабілося от худых людзей, то я магу ўзыскаць». Яны яму гавораць: «Ах, сыну наш мілы! Як же ты уйдзеш і нас пры старасці, древніх людзей, бросіш? Хто нас да смерці даховаець?»

15

Ён ім гаворыць: «Чый вы прежде ели хлеб, той вас будзе хараніць! Бо мяне вы не ўдзержыце, мяне людзі даўно ждучь. Ну, маманька і татанька, лажымся спаць: утро мудрэней вечара; дасць бог дзень, дасць бог і піцу».

12

Поутру ён устаў, ўмыўся і богу памаліўся і на ўсе чатыры стораны пакланіўся. «Пазвольце, — баіць, — мне перад паходам пагуляць». Ну, пашоў сабе на ўлицу гуляць, і находзіць ён шпільку, і прьшосіць к айцу і мацяры. Гаворыць ён айцу: «На́ цябе гэта жалезо, несі до каваля¹⁶ і здзелаі мне булаву сяміпудава». Айцец яму славесно не гаворыць, а толькі ў думке думаець: «Даў мне гасподь дзеціще не так, як людзям; я ж давёў яго да средственнаго разуму, а ён цяпер із мяне кпіць!

17

Можэць лі то быці, штобы з шпількі была булава сяміпудава». Айцец, імеўшы большую сумму — залатую, сярэбраную і бумажную манету, паехаў ў горад, купіў жалеза сем пудоў і даў кавалю дзелаць булаву. Здзелалі яму булаву сяміпудава і прывозяць дадому. Пакацігарошак выходзіць з горніцы, бяроць сваю булаву сяміпудава, і слышыць нябесны штурм,

18

пуцаець за аблакi. І прыходзіць ён ў сваю горніцу: «Матка, на ў мяне ў галаве паішчы перад паходам, а то мяне бруд

19

заесць, бо я млад юноша...»

13

Вод, ўстаўшы із маткіных кален, выходзіць ён на двор і відзіць нябесны тучы. Упаў ён да сырой зямлі правым ухам і, ўстаўшы, клічець свайго айца: «Бацька, падзі сюды, сматры, што шуме і гудзе, мая булава да землі ідзе». Паставіў ён калено проціў сваёй булавы; ударыла яго булава па калені і пераламалася папалам. Ён рассердіўся на свайго айца: «Ну, айцец, адчаго ты мне не здзелаў булавы з гэтаго жалеза, што я табе даў; а калі б ты здзелаў, то яна не сламілась бы, толькі сагнулась бы! На ж табе гэта самае жалезо, ступай дзелаі; свайго не прыкладай». Кавалі ўкінулі жалезо ў агонь і зачалі малатамі біць і цянуць і здзелалі булаву сяміпудава; шчэ асталася.

14

Бяроць Пакацігарошак сваю булаву сяміпудава і атпраўляецца ў пуць, ў чыстую дарогу, і

прыходзіць ён к гэтаму самаму змею сямігаловаму, гдзе находзяцца яго браты і сястра.

Выходзіць яна к яму наўстрэчу: ён з ней здароўкаецца і гаворыць: «Здрастуй, мілая і радная сястра!» Яна атвечаець: «Какой ты мне брат!» І ён падаець ей айца і мацяры рукапісаніе, што ён есць радной яё брат. «Пастой же ты, браціц, здзесь, а я пайду спрашу, што змей на ответ скажэ». Прыходзіць яна ў яго багатырскаю спальню; змей у ей спрашываець: «Ах, жонка, ты да мяне не з вясёлым відом ідзеш!» — «Я прышла до цябе, мой мужу, што мой самый меньшый брат прышоў ў госці». — «Аж у цябе не было больше братоў, як толькі два». — «Ён раждзён без мяне».

15

Зараз змей ўстаець і бяроць валшэбніцкую кнігу, смотрьць і мовіць да жаны: «Ну, жонка, шчэ будзе ў цябе брат!.. Калі ён безвременно ўродзіўсе, я з ім разгаварываць мало буду, ступай, прызаві яго». Пакацігарошак ўходзіць да яго ў комнату: «Здрастуй, швагер!» — «Але ты шчэ млад, бо ў цябе мацярыно малако на губах не засохло! Калі б цябе маць вынасіла (шчэ) дзевяць дзён, дзевяць часоў і дзевяць мінут, то б ты мой супратіўнік быў; але пагасті...» І становіць яму жалезнае крэсла. Як ён на крэсле сеў, крэсла і трэснуло. «А што, швагер, ў лясу жывёш, а ў цябе крэсла худыя; ай лі нет ў цябе плотнікаў харошых, штоб крэсла здзелалі пакрепчэ?» Змей думаець сабе: «Верно я папаўся ў добрыя клещы!.. Ну, давай, жана, нам напітков і наедков».

16

Прыносіць яна решато жалезного бобу і жалезного хлеба. «Ізволь кушаць, швагер!» — «Благодару, швагер! — гаворыць Пакацігарошак. — Я без ўсякой прозьбы буду кушаць, так як у свайго, бо з паходу я есці хачу». І стаў есць умесці з ім; тот з'есць хлеба кусок, а гэTOT з'есць два. «Даволен лі ты, швагер, у мяне?» — «Даволен, не даволен — калі больше няма!» — «Ну, пайдзём, швагер, пасмотрым на мае багацтво: ці ты багачэ, ці я?» І павёў яго по ўсём сваём добре. «Як табе здаецца: у цябе большэ ілі ў мяне?» — «Я не багат, але і ў цябе няма нічаго!» Ён гаворыць: «Ты, швагре, за мною грубыш!.. Ну пайдзі же, я табе пакажу штуку».

17

І прыводзіць яго к гэтай самай калодзе, куда і братоў прыводзіў, каторая чатыры сажні талшыны, а дванаццать сажон дліны. «Кагда ты яну без тапара парубаеш, а без агню спаліш, так пайдзёш дамой, а не так — будзеш там, гдзе і браты!» — «Не сердзісь, дай мне дзело кончыць!» — сказаў Пакацігарошак і ўзяў мізінным пальцом таркануў²⁰ сію калоду, так яна ў мелкіе друзгі

²¹

паляцела, а як дмухнуў

22

— попел стаў, аж не было! «Ну што? Я свае дзело споўніў!» — «Пайдзём цяпер паборымся: ці ты сільнее, ці я?» Пакацігарошак гаворыць яму: «Дай руку, я падзержу, — папробуемсе так: хто сільнее!» А змей гаворыць: «Гдзе табе, малакасосу, за руку мяне браць!» Ён кажэ: «Усё адназначна нам пабіцца». — «Ну, — гаворыць змей, — на табе руку». І схвацілісе яны за рукі і як здавілі дружка дружку, Пакацігарошкава рука толькі пасінела, а змеіная рука за всіма пальцамі асталася у Пакацігарошка. «Аднак я тым не даволен», — гаворыць змей, і як дмухнуў — зрабіў медны ток. А Пакацігарошак як дмухнуў — зрабіў сярэбраны ток.

18

І схвацілісе яны бароцца. Як дмухнуў змей — ўбіў Пакацігарошка ў сярэбраны ток, а Пакацігарошак як дмухнуў — ўбіў змея ў медны ток адразу па калена. Змей як дмухнуў другой раз — ўбіў Пакацігарошка па калена, а Пакацігарошак як дмухнуў другой раз — так ўбіў змея па пояс.

Змей гаворыць: «Пастой, швагер, аддыхнём!» — «Шчэ ні очень патамілісь, — кажэ Пакацігарошак, — я з паходу, да і то не ўмарыўся». Змей да яго гаворыць: «Відно, швагер, я ў цябе пагіб!» Пакацігарошак кажэ: «Бо я за тым прышоў». — «Астаў мне столькі-нябуць жыцці, — просіць яго змей, — і бяры сабе залатую, сярэбраную і бумажную маю казну, столькі ўгодна». — «Я бы аставіў табе жыцці на столькі-нябуць, але ты мяне для первага случаю абезчэсціў, назвай малакасосам: то мне вельмі цяжало знясці. Нет табе прашэння! Больш з табою і гаворыць не хачу». Змей, ўпаўшы ў вялікую злобу, распусціў сваю кроў па ўсім сваім жылам, даў прастор сваім рыцывым²³ плячам і ўдаріў Пакацігарошка і ўбіў яго па пояс. «Ну што, нацешыўся, швагер?» — гаворыць Пакацігарошак. — «Да поўно мне з табою шуткі шуціць! Бо я дурак перад табою, доўго балую; даўно бы нада цябе прыбраць». Як ударіў яго Пакацігарошак трэцім раз, ўбіў яго па самую шыю ў медны ток і бяроць ён сваю булаву сяміпудаву і кончыў яму жыццё да, ўзяўшы змея, замазаў яго завсём ў медны ток.

19

І пашоў Пакацігарошак у багатырскаю канюшню, гдзе стаялі багатырскія жарабцы; ўзяўшы первага жарабца за хвост, ён здернуў із яго тулуном²⁴ шкуру, выпатрашыў яго і сам у гэтае тулобіцце ўлез. Прылятая крук

²⁵

з кручанятамі і на чале есць, ён адно кручаня і злавіў за нагу, і гэты воран стаў чалавечаскім голасам гаворыць: «Хто ў том тулобіцце есць — акажысь!» — «Я, Пакацігарошак». Крук яму гаворыць: «Што ты ад мяне жалаеш?» — «Што я ад цябе жалаю? Прыстаў мне цялючай і живучай вады, а калі не даставіш, то столькі вас есць — усе пагібніце».

20

Тагда крук, узяўшы пузыркі, паляцеў за трыдзевяць зямель у дзiesiąтае царство, іншае гасударство, і дастаў вады з-пад вялікай стражы і прыносіць Пакацігарошку. Палучыўшы сію ваду, Пакацігарошак для вернасці ўзяў яго дзіця за обе нагі і разарваў папалам. «Я цяпер увераю,²⁶ ці верная то вада?» Ён адною вадою памачыў, стало кручання цело, а другою памачыў, і кручання аджыло; ²⁷ стаў благадарыць і пусціў яму дзіця. Цяпер ён прыходзіць к сваім братам і ўзяў памачыў, іх цялюшаю вадою, і сталі яны целы, а другою памачыў — сталі жывы. І прыводзіць ён іх да сястры. «Ну, сястра і браццы, бярыце залатую, сярэбраную і бумажную казну, сколькі вам угодна, і несце дадому». І пашлі яны ўсе ўчатваром.

21

Вод браты, войшоўшы ў лес, і прывязалі Пакацігарошка к дубу. «Браццы, што вы робіце нада мною?» — «Какой ты нам брат? У нас брата не было і не будзе». Ён, адпусціўшы іх ад сабе на невялікае расстаянне і ўзяўшы сабе велікое злобіе, выкруціў дуб з корнем і павалок за імі. Выходзіць ён із лесу і, ўвідзіўшы свой дом, свае жыцельство, прыходзіць дамой і крыкнуў на айца і маць: «Ізвольце вам дроў!» — «Ідзі, сыноч, ў хату». Ён гаворыць: «Я баюсь! Калі ў лесе хацелі мяне зпотребіць,²⁸ то ў хаці тым лучше. Пращайце, айцец і маці, браццы і сястра! Жывіце сабе з богам!»

22

Пашоў ён назад; шоу, шоу, і пападаецца яму наўстрэчу Вернігара. «Здрастуй, брат Пакацігарошак! Куды ідзеш, куды пуць-дарогу дзержыш?» А Пакацігарошак спрашывая ў яго: «Хто ты есць такой?» Ён яму атвечая: «Я есць сільнамагушчы багатыр Вернігара». — «Ці хочэш быці маім таварышчам?» — гаворыць Пакацігарошак. А ён: «Можна, хачу табе служыць». І пашлі яны ўмесці. Шлі, шлі, а пападаецца ім наўстрэчу сільнамагушчы багатыр Вернідуб. «Здрастуйце, браццы!» — «Здаров!»²⁹

«Какіе вы людзі есць?» — спрашывая Вернідуб. «Пакацігарошак і Вернігара». — «Куды ж вы ідзеце?» — «Мы ідзем у такой-то горад. Змей людзей выедае; то ідзем яго біць». — «Ці нельзя мне к вам у таварышчы прыстаць?» — «Можна!» — гаворыць Пакацігарошак.

23

І прыходзяць яны ў горад являюцца цару. «Какіе вы людзі есць?» — «Мы сільнамагушчы багатыры». — «Ці ня можна вам сей горад зашыціць? Унадзіўся³⁰ змей і губіць многа народу; трэба яго пабедзіць!» — «На што ж мы называемся сільнамагушчы багатыры, штоб яго ня пабедзілі?» Прыходзіць самая поўнач, і пашлі яны пад каліновы мост, на агненну рэку. Вод прыходзіць шэстіглавы змей і астанавіўся над мастом, і сейчас конь

заржаў, сокаў
защабетаў, а хорт
32

заскімліў.
33

Ён коня ў лоб: «Ты, чортаво стерво, не ржы, а ты, сокаў, не щабечы, а ты, хорт, не скімлі! Бо тут есць Пакацігарошак. Ну, — гаворыць, — выхадзі, Пакацігарошак! Лібо будзем біцца, лібо міріцца». Гаворыць Пакацігарошак: «Ні за тым добры маладзец ходзіць, штоб міріцца, толькі за тым, штоб біцца». І началі яны стражаць:

34
Пакацігарошак з таварыцамі сваімі збілі утраіх
35

змею па галаве. Змей, відзеўшы, што, верно, трэба яму пагінуць, гаворыць: «Ну, браццы, толькі Пакацігарошак мне мешаець, я бы з вамі двума ўправіўсе!» Вод яны шчэ сталі стражаць і пабедзілі
36

паследніе голавы, каня змеінага ўзялі ў стайню,
37

сокала ў клетку, а хорта ў псарню; а Пакацігарошак узяў, павырэзваў языкі за всех шэсці галов і палажыў сабе ў карман, а тулобіце скацілі ў агненную рэку.

24

Прыходзяць яны к цару, і Пакацігарошак прыносіць яму языкі для імянной праўды. Цар іх благадарыць: «Віджу, што вы есць сільнамагушчы багатыры і зацятнікі горада і ўсего народа! Што вам угодна піць і есць, бярыця ўсякіе напіткі і наедкі безденежна і безпошлінно». І з радасці ударіў ён публікацыю па ўсему гораду, штоб былі аткрытыя ўсе трахціры, кабакі і малые карчмы для сільнамагушчых багатыроў. Вод яны хадзілі паўсюду, пілі, гулялі, прахлаждаліся і разнымі славамі забаўляліся.

25

Прыходзіць ноч, і ў самую поўнач ідуць яны пад каліновы мост, на агненную рэку, і ўдруг падходзіць сяміглавы змей. Сейчас конь заржаў, сокаў защабетаў, хорт заскімліў. Змей сейчас каня ў лоб: «Ты, чортаво стерво, не ржы, ты, сокаў, не щабечы, а ты, хорт, не скімлі! Бо тут есць Пакацігарошак. Ну, — гаворыць ён, — вылазь, Пакацігарошак! Лібо будзем біцца, лібо міріцца». — «Ні за тым добры маладзец ходзіць, штобы міріцца, толькі за тым, штобы біцца!» І началі яны стражаць, збілі багатыры змею шэсць галоў; сядмая зосталася. Змей гаворыць: «Дай-ка аддыхнем!» А Пакацігарошак гаворыць: «Не дажыдай, каб я табе аддыхаць даў!» Сталі яны апяць стражаць, збіў ён і паследнюю галаву, павырэзваў языкі і палажыў ў карман, а тулобіце бросіў ў агненную рэку. Прыходзіць к цару і прыносіць языкі для імянной праўды.

26

У трэці раз тож паўночна ідуць яны к каліновому масту і к агненнай рэке; ўдруг

падходзіць к ім дзевяціглавы змей. Сейчас конь заржаў, сокаў зашабетаў, а хорт заскімліў. Змей каня ў лоб: «Ты, чортаво стерво, не ржы, ты, сокаў, не шабечы, а ты, хорт, не скімлі! Бо тут есць Пакацігарошак. А ну, вылазь, Пакацігарошак! Лібо будзем біцца, лібо міріцца». Пакацігарошак гаворыць: «Ні за тым добры маладзец ходзіць, штобы міріцца, толькі за тым, штобы біцца!» І сталі яны стражаць, і збілі багатыры восім галоў, дзевятая зсталася.

27

Пакацігарошак гаворыць: «Дай-ка аддыхнем, нечыстая сіла!» Яна гаворыць: «Аддыхай — не аддыхай, а са мною не свладзееш; ты і братоў маіх пабедзіў абманом, не сілаю». Пакацігарошак ні столькі ваюець, как думаець, як бы змея абмануць; адначэ і здумал, і гаворыць: «Да шчэ вашага брата многа есць іззаді — ўсех прыбяр!» Удруг яна аглянулася, а ён і дзевятую галаву зняў, павырэзваў языкі, палажыў сабе ў карман, а тулобіце ў агненную рэку бросіў. Прыходзяць яны к цару. Цар гаворыць: «Благодару вас, сільнамагушы багатыры! Жывіце сабе з богам і з радасцю і смеласцю і бярыця, сколькі вам нужна, золата, сярэбра і бумажнай манеты».

28

После сёго ўсе тры змеіныя жаны сашліся ў адно место і ўкладываюць между сабою савет:³⁸ «Адкудава яны ўзялісь, што нашых мужоў пабілі? Ну, жэншыны мы не будзем, еслі не звядём іх з свету!» То меньшая гаворыць: «Ну, сястрыцы! Пайдзем мы па бальшой дарозе, куда яны будуць ідці. Я зраблюся прыкраснаю койкаю, і яны, ўтаміўшыся, як сядуць на койке, то ўсем трём будзе смерць!» А другая гаворыць к ей: «Кады ты ім нічаго не зробіш, то я зраблюся яблынькаю над бальшою дарогаю, і як стануць яны ка мне падходзіць — во́зьме іх прыятны запах, а як папробуюцьтых яблак, то ўсем будзе смерць!»

29

Вот пад'язджаюць багатыры к прыкраснай койке; Пакацігарошак махнуў по ней наўхрест саблю — дак і палілася кроў! Пад'язджаюць яны к яблыньке. «Брат Пакацігарошак, дай-ка з'едім па яблычку», — гавораць багатыры, а ён кажэ: «Кады можна, браццы, так з'едім, а кады неможна, так дальш паедзім». Выймая ён саблю і махнуў яблыньку наўхрест, і палілася ўдруг кроў. Паспешаець за імі трэцяя змея і пусціла сваю пасць ад землі да неба. Відзіць Пакацігарошак, што ім каратко прыходзіцца; как спасцісь? Аглядаецца ён і увідаў, што яна на яго напіраець, і бросіў ей тры кані ў рот. Паляцела змея да сіня мора ваду піці, а яны ўшлі дальш. Наганяець яна абратно; відзіць ён, што яна блізка, і бросіў ёй ў рот тры сокалы. Апяць змея до сіняго мора паляцела ваду піць, а яны ўшлі дальш. Аглядываецца Пакацігарошак, змея апяць яго наганяець, і відзіць ён сваю неустойку, ўзяў да бросіў ёй тры хорты ў рот.

30

Апяць яна да сіняго мора паляцела ваду піць; пакудава напілась, яны шчэ дальше ўшлі. Аглядываецца ён і відзіць, што апяць яна даганяець; Пакацігарошак, узяўшы абоіх таварыщей, і ўбросіў ў рот. Змея паляцела да сіняго мора ваду піць, а ён дальш. Даганяець яна апяць; ён аглядываецца, відзіць, што недалёка, і гаворыць: «Госпадзі, сахрани мяне і спасі маю душу!» І відзіць ён уперед сабе жалезны завод, і ўпадаець³⁹ у гэту кузніцу. Кузнецы гавораць да яго: «Што, чужоцтранны чалавек, так абрабеў?» — «Пачтеннейшыя гаспада! Сахранице мяне ад нечыстай сілы і спасіце маю душу». Яны, ўзяўшы, кузню заперлі наглухо. «Аддайце мае!» — гаворыць змея. Вот кузнецы гавораць ёй: «Праліжы жалезны дзверы, а мы яго табе на язык паложым».

31

Яна пралізала дзверы і язык ў средзіну ўсадзіла. Кузнецы ўзялі ўтраіх гарачымі клешчамі за язык і гавораць: «Ступай, чужоцтранны чалавек! Што хочеш, з нею рабі». Ён выходзіць на двор і давай змею біць, і пабіў на ёй шкуру да касцей, а косці да мазгоў, і ўзяў яну з усем тулобіщом закапаў на сем сажон глыбіны. Вод ён і цяпер живець, да клочче жуець, а мы хлеб, бо ў яго нет! І я там быў, мед-віно піў; па барадзе цякло, а ў губе ня было.